

## EN TILFÆLDIG SNAK I LUFTRUMMET MELLEM MOSKVA OG VILNIUS

Det er forunderligt, hvordan et tilfældigt møde kan åbne for store og nye perspektiver. Og hvordan fortid og nutid i et splitsekund kan blive konfronteret. Åbne for tanker, der pirrer såvel nysgerrighed som fantasi. Og som lukker op for historier, hvor ganske almindelige mennesker handler eller tvinges til at handle i tilsyneladende fastlagte, men alligevel i tilfældige og løsslupne mønstre. Jeg oplevede en sådan situation for mange år siden, nærmere bestemt i begyndelsen af 1980'erne. I luftrummet over det daværende Sovjetunionen. En sen aften var jeg på vej fra Moskva til den daværende unionsrepublik Litauens hovedstad Vilnius. I en Tupolev-maskine og med det siden hedengangne sovjetiske, men i dag rekonstruerede luftfartsselskab Aeroflot.

Ganske tilfældigt var jeg kommet til at sidde ved siden af en gammel kone, som jeg ret hurtigt faldt i snak med. Hun viste sig at komme fra Novosibirsk i det vestlige Sibirien. Denne millionby, der i 1890'erne var startet som et beskedent trinbræt på den nyanlagte Transsibiriske Jernbane, men som hurtigt voksede til at blive Vestsibiriens uofficielle hovedstad. Med blandt andet en stærk sibirisk afdeling af Videnskabernes Akademi, fyrtårnet i sovjetisk videnskab. Nu var min rejsefælle på vej for at besøge sin søn og hans familie, herunder et nyfødt barnebarn. Tusinder af kilometer fra sit hjem. Og i det allervestligste hjørne af Sovjetunionen. Det viste sig da også hurtigt i løbet af vores snak, at hun slet ikke boede i millionbyen Novosibirsk. Men derimod kom fra en fjern sibirisk landsby, hundreder af kilometer fra storbyen og nærmeste lufthavn.

Med sit karakteristiske blomstrede tørklæde om hovedet og med en lang og broget historie indgraveret i sit ansigts furer var hun selve symbolet på en russisk bondekone. Som de fandtes, og som de stadig findes i den russiske provins. Og hvor de i dag er en væsentlig del af forklaringen på det vestlige demokratis vanskelige vilkår – ikke blot i det gamle, men også i det nye Rusland. Det var hendes første flyvetur overhovedet. Måske lidt overraskende i lyset af den betydning, som luftfarten allerede i 1920'erne fik som et udbredt, populært og ikke mindst prisbilligt samfærdselsmiddel. Netop i områder, hvor andre transportmidler som følge af terræn, permafrost eller andre hindringer simpelthen var ikke-eksisterende. Men for min rejsefælle havde der ikke tidligere været nogen grund til at forlade den landsby, hvor hun var født, var vokset op, blevet gift og fået børn. Og et af disse børn var altså helt efter bogen som værnepligtig i sovjetarmeen og i internationalismens navn blevet sendt fra sin sibiriske hjemegn og til den sydligste af de baltiske sovjetrepublikker – til Litauen. Her havde sønnen så mødt en pige, havde forelsket sig og besluttet at slå sig ned. Og nu var farmor på vej for at se sit nyfødte barnebarn.

Nu viste det sig imidlertid, at vi på grund af tåge ikke kunne lande i Vilnius lufthavn, men måtte gå ned i Letlands hovedstad Riga i stedet. Længe svævede vi rundt i luftrummet – for om muligt at finde et hul i sky- og tågedækket. Vi vesteuropæere begyndte som følge af vor vanlige og indbyggede forkælelse at blive utålmodige efter at se dyner. Tanker, som imidlertid ikke plagede min sidekammerat. Den gamle kone sad roligt og uanfægtet plantet i sit sæde. Indtil hun med et fatalistisk smil om munden følte trang til at indvi mig i følgende – i dobbelt forstand bevingede ord: ”Vi kommer nok til at svæve rundt heroppe altid – ligesom en Sputnik!”

Ved at høre disse ord dannede der sig på min indre skærm billeder af vidt forskellig karakter. Den gamle kone kom for det første til for mig at understrege historiens betydning for nutiden. Her oplevede jeg mødet og sammenstødet mellem landsbyens lavteknologi og den moderne videnskabs nyeste frembringelser. Jeg kunne i fantasien se hendes dagligdag derhjemme i træhuset, beliggende

ved landsbyens hoved- og eneste gade, der i realiteten kun var et meget bredt hjulspor. Jeg kunne se hende hente vand ved den fælles brønd på den brede landsbygade. Hente vand i to spande, der hang over skulderen i et åg. Jeg kunne se hende ved samme lejlighed flytte sin enlige ko til en ny strimmel græs. I huset var der næppe indlagt elektricitet. Men en sputnik vidste hun alligevel, hvad var. Den havde gjort indtryk, da Sovjetunionen i efteråret 1957 sendte den første rumkapsel i kredsløb omkring jorden. Kun en knaldperle, sammenlignet med de senere bedrifter i rummet. Men vel at mærke en knaldperle, der i slutningen af 1950'erne havde rystet såvel Vestens uddannelsessystemer som dens militære systemer. Og som for en kort stund bragte det russiske sprog ind i den danske gymnasieskole. Men tilbage til vores lidt mere beskedne luftrum hin efterårsnat..

På grund af tågen blev vi altså nødt til at lande i Rigas lufthavn. Vi, det vil sige de udenlandske passagerer, blev naturligvis fragtet til et komfortabelt hotel i byen for at overnatte. De skæppede jo godt i Sovjetunionens slunkne valutakasse. Næste morgen blev vi atter fragtet til afgangshallen. Og hvem mødte jeg så der? Rigtigt, naturligvis min sibiriske babusjka. Hun havde – sammen med de andre indenlandske passagerer – selvfølgelig tilbragt natten i lufthavnens afgangshal. Ikke i bløde dyner, men på tilfældige ledige sæder eller lænet op af sidemanden eller sin bagage. Sådan som man oplevede det i afgangshaller eller ventesale overalt i Sovjetunionen. Alle landede vi op ad formiddagen velbeholdent i lufthavnen i Vilnius. Min babusjka til en ny og fremmedartet verden. Men jeg havde haft en oplevelse, som den i dag hører til de sjældne, og som havde givet mig et nyt perspektiv på tid og rum.